

YARIŞMA SPORLARININ AHLAKSAL AMACI

Gülfem SEZEN BALÇIKANLI¹

ÖZET

Çalışmanın amacı, yarışma sporları ve ahlak arasındaki ilişkinin çeşitli açılardan incelenmesidir. Yarışma sporlarının ahlaki amacı nedir? Yarışma ve kazanma duygusu ile spor ahlakı arasında nasıl bir ilişki vardır? Bu sorular ışığında çalışmanın içeriğini; yarışma sporlarının formal ve informal yapısı, yarışma sporlarının ahlaki yönelim açısından branş, cinsiyet, kategori gibi sınıflandırmalar göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi ile profesyonelliğin ahlak üzerindeki etkileri oluşturmaktadır. Rekabet ve profesyonelliğin spor ahlakı üzerinde çok önemli etkileri bulunmaktadır. Ancak, bu etkilerin spor ahlakını olumsuz yönde etkilediğini söylemek de mümkündür. Spor çevrelerinde oldukça baskın olduğunu gördüğümüz “her ne pahasına olursa olsun kazanma” anlayışı spor ahlakı açısından büyük boşluklar yaratmakta ve yeri doldurulamayacak durumlar meydana getirmektedir. Başarının anlamı değişerek sonuç odaklı yaklaşımlar benimsenmekte bunun yanında süreç görmezden gelinmektedir. Örneğin süreç içerisinde haksız kazançlar, aldatmaya yönelik davranışlar, kural dışı davranışlar galip gelmişse önemsenmemekte hatta tam tersine bu sonuç “başarı” olarak adlandırılarak kıymetlendirilmektedir. Bu durumun topluma yansması ise, süreç içerisinde etkisini hissettirecek birçok olumsuz durumu beraberinde getirecektir. Oysaki spor, kişilerin karakter eğitiminde bir araç olmalı, spor çevreleri ise üstlendikleri misyon ile özellikle çocuk ve gençlere pozitif rol model sergilemelidir.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, profesyonellik, spor, yarışma sporları

MORAL GOAL OF COMPETITIVE SPORTS

ABSTRACT

The purpose of the study is to examine the relationship between competitive sport and moral. What is the moral goal of competitive sports? What sort of relationship is there between competition and feeling of winning? In the light of these questions, the study focuses on formal and informal structure of the competitive sport, examination of competitive sport in terms of moral tendency with a specific focus on such categorizations as field, gender and category and the effects of professionalism on moral. There are very important effects of competition and professionalism on sport moral. However, one can easily claim that these effects may have detrimental effects on sport moral. The idea of winning at all costs, which is very widespread in the sport fields, leaves huge gaps in terms of sport moral. The meaning of success changes, and result-oriented approaches are adopted, which, in turn, ignores the process itself. For example, unfair gains, cheating behaviors, and rule violation are totally ignored if winning exists. On the contrary, this result is regarded as a success. As time goes by, there will be a lot of negative points in the society. Sport, however, should be a tool in the character development, and sport environments should act as a positive model for children and youth.

Keywords: Moral, professionalism, sport, competitive sport

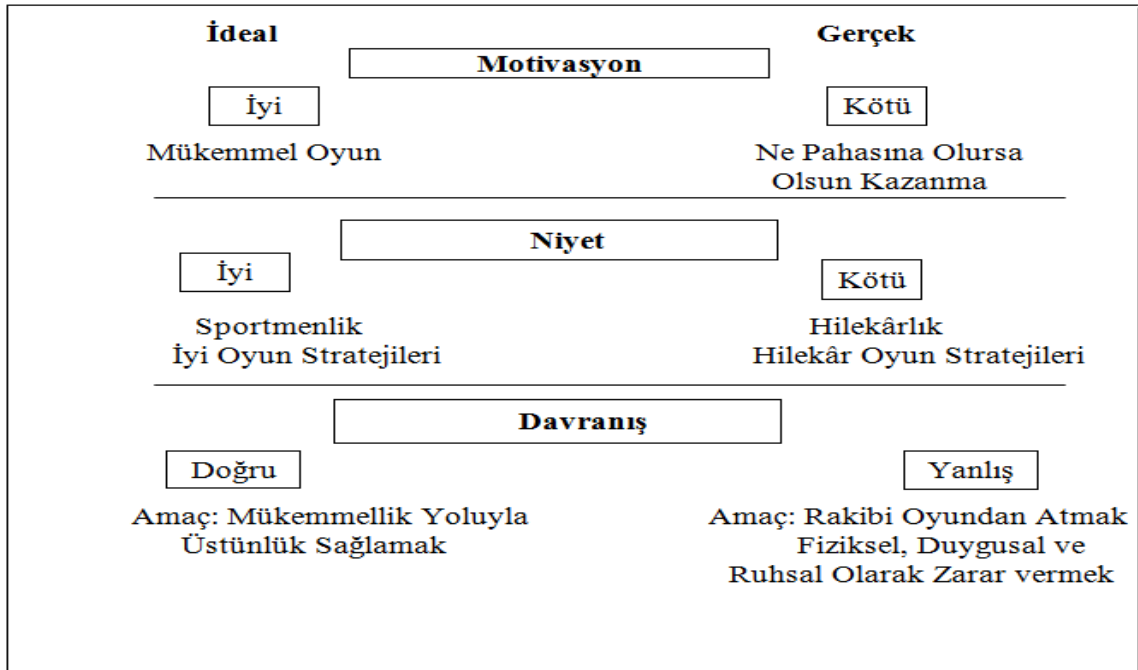
¹ Gazi Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara/Türkiye.

GİRİŞ

Spor da ahlak anlayışı, spordaki iyi ve kötü davranışlar temel alınarak değerlendirilirse; iyi davranışlar fırsat eşitliğini koruma, rakibi düşman olarak görmeme, haksız avantajlardan yararlanmama, işbirliğine ve takım arkadaşlığına yönelik davranabilme, empati kurabilme gibi davranışlarla örnekendirilebilir. Ancak, yarışma sporlarında sergilenen davranışlar düşünülürken zaman; sporda iyi davranışlar yarışma anına yansıtılabiliyor mu? Ya da bunların tam tersine; rakibe kasıtlı faul yapmak, hakemi aldatmak, rakibi sakatlamak gibi davranışlara daha sık mı rastlanıyor? Her koşulda spor ahlakına bağlı kalma ile her ne pahasına olursa olsun kazanma fikri yer değiştirmiş durumda mı? türünden birçok eleştirel soru ortaya çıkmaktadır. Sporun, ruhuna çok zıt olan bir düşünce tarzı olmasına rağmen, 'her koşulda kazanma' fikrini pekiştiren ve dolayısıyla sporcu davranışlarını etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Sporunun kazanma hırsı, karşılaşmanın önemi, maddi çıkarlar, sporcu üzerindeki baskılar (antrenör, yönetici, taraftar vb) gibi etmenler spordaki ahlak anlayışının arka planda kalmasına neden olmakta, bunun yerine ise "ne olursa olsun kazan!" düşüncesi sporcuların davranışlarına yansımaktadır. Sporda "gerçek olan" ile "ideal olan" arasındaki fark açıkça belirginleşmektedir. Buradan hareketle çalışma üç bölüme ayrılacaktır. İlk bölümde yarışma sporlarının formal ve informal yapısı eleştirel bir biçimde ele alınırken; ikinci bölümde yarışma sporlarının sınıflandırılarak branş, cinsiyet, kategori gibi değişkenlerin ahlaki yönelim açısından değerlendirilmesi yapılacaktır. Son bölümde ise, profesyonellik anlayışı ve ahlaki açıdan spora yansımalarının anlatıldığı profesyonellik ve spor ahlakı bölümü yer alacaktır.

YARIŞMA SPORLARININ AHLAKİ YAPISI

Spor, kural temelli olarak özgürce seçilen gönüllü bir aktivitedir ve rekabette altı çizilen nokta fiziksel açıdan mükemmelliğin gerekli olmasıdır. Spor, Yunanca agonia kelimesinden türeyen agonistic ile açıklanır. Bu orijinal Yunanca kavram, kazanmak için mücadele etmedeki risk, zorluk, çok çalışma ve çabalama kavramlarını içermektedir [1]. Agon cinsinden oyunlarda gerilim, talih ve belirsizlik gibi unsurlar en yüksek noktalara ulaşabilmektedir. Kazanmak söz konusu olduğu zaman insanda kazanma duygusu o kadar çok baskındır ki, bu durum oyunun ruhunu ortadan kaldırma tehlikesi taşır [2].

Şekil 1. Sporun algılanışı [3]

Şekil 1'e göre, sporda "gerçek" ile "ideal" olan arasındaki ilişki açıkça farklılaşmakta, gerçek olan "her koşulda kazanma" fikri ile şekillenmektedir. Sporda başarı, alınan ödül olarak vurgulanmakta, dışsal sonuçlar başarının sembolünü, anlamını, önemini oluşturmakta, geçirilen süreç ise vurgulanmamaktadır [1]. Bu çerçevede spor, özellikle kazanma ile ilişkilendirildiğinde, fiziksel ve psikolojik şiddeti kabul ederek ve ödüllendirerek ahlaksal açıdan daha da kötüye gidilmesine neden olmaktadır [3]. Oysaki karşılıklı mücadele, sporcuların 'kurallar çerçevesinde' en iyi performanslarını ortaya koyarak başarı sağlamalarını içermektedir. Kurallar sayesinde yarışmacılar birbirlerini düşman olarak tehdit etmez, birbirlerinin yeteneklerine saygı duyar ve birbirlerine zarar vererek değil daha çok çaba sarfederek mücadele ederler [1]. Böylece kuralların iki boyutu karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, her ne koşulda olursa olsun yazılı kurallara uygun davranışa yani "formal fair play"e yönelik olan yapıyı içerir. Formal fair play, oyun kurallarını kabullenme ve onlara kesinlikle uyma ile ilgili yönü oluşturmaktadır. İkinci boyut ise, yazısız kurallara yönelik "informal fair play"i açıklar. Informal fair play, "yaptırımlarla zorunlu tutulmayan, aksine sporda kuralların talep ettiğinin ötesinde, sporcunun rakibi ile eşit şartlarda yarışma arzusunu, rakibin maruz kalacağı haksız durumları gidermek için gösterilen çabayı, kendi yarar ve yargısına uygun olmasa bile hakem kararlarına saygı göstermeyi, aleyhine de olsa hakemlerin doğru karar almalarına yardımcı olmayı, galibiyet ya da mağlubiyette ölçülü davranmayı esas alan yönü oluşturur" [4]. Sporu izlemeye ve bizzat uygulamaya değer kılan da aslında bu duygulardır. Ancak yapılan araştırmalar sonucunda, yarışma sporlarına uzun süre bağlı kalan sporcuların ahlaksal davranışlarında bozulmalar (dejenerasyon) meydana gelmektedir [5,6]. Bu bakış açısına göre sporcular, hakeme yakalanmadıkları sürece eğer kendisine avantaj sağlayacaksa kurallara uygun olmayan davranışları benimsemektedir [7,8].

YARIŞMA SPORLARININ SINIFLANDIRILMASI VE AHLAKİ YÖNELİM

Yarışma sporlarının bazı belirgin özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler sporu sınıflandırmaya olanak tanımaktadır. Bu sınıflamalardan ilki, dağcılık, kayak, rafting gibi bireysel olarak ve doğaya karşı yapılan spor branşlarıdır. Bu aktivitelerde yenmek için başka bir kişiye ihtiyaç duyulmamaktadır. Bireysel olarak doğaya karşı bir mücadele yer almaktadır. İkinci sınıflandırmada da bireysellik ve karşılaşma yer alır. Cimnastik, artistik patinaj, uzun atlama, yüksek atlama gibi branşlarda doğaya karşı değil "bir başka kişiye" karşı yarışılır. Burada önemli olan nokta ise; insana karşı yapılan yarışmalarda karşıımızdaki kişi zarar verilecek bir düşman değil aksine, yalnızca "yarıştığımız" kişidir. Sınıflamalardan üçüncüsünü yine bireysel aktiviteler oluşturmaktadır. Ancak bu aktivitelerde yüz yüze mücadele vardır. Tenis buna örnek olarak verilebilir. Son sınıflandırmayı ise, futbol, basketbol, hentbol gibi yakın temas içeren takım sporları oluşturmaktadır [1]. Spor ve ahlak ilişkisi incelenirken sınıflandırmayı spor branşlarının yanı sıra; cinsiyet, profesyonellik-amatörlük, takım sporu-bireysel spor, yakın-orta temaslı ya da temassız spor gibi değişkenler çerçevesinde de incelemek önemlidir. Çünkü fair playe yönelik davranışların sergilenmesinde bu sınıflandırmalar önemli rol oynamakta ve bu davranışların sergilenmesinde etkili olmaktadır.

Araştırmalar yakın temaslı takım sporlarında fair playe aykırı davranışların bireysel sporlara oranla daha fazla görüldüğünü ortaya koymaktadır [5, 9-14]. Örneğin; Bredemeier ve Shileds (1986) yapmış oldukları çalışmalarında basketbol oyuncularının ahlaki yargılarının yüzücülere oranla daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır [5]. Ayrıca yine futbol ve hokey gibi yakın temaslı takım sporlarında sportmenlik dışı davranışların, basketbol gibi orta temaslı takım sporları olarak adlandırılan branşlardan daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır [15]. Bu durum, Türkiye'de geniş kitleleri etkisi altına alan spor branşlarından biri olan futbol açısından incelendiğinde de ortaya çıkmaktadır. Günümüz profesyonel futbolunda "centilmenlik dışı" davranışlardan alınan ceza sayılarında büyük rakamlar (10 milyonun üzerinde) telaffuz edilmektedir. Cinsiyetler açısından değerlendirildiği zaman ise, kadın sporcuların erkeklere oranla sporda fair playe yönelik davranışları daha sık gösterdikleri ortaya çıkmaktadır [10,13-17]. Yine bir diğer sınıflamaya göre profesyonel sporcular amatörlere oranla daha fazla sportmenlik dışı davranışlar sergilemektedir [8,18].

Spor yarışmaları, ölçülebilir kurumsallaşmış amaçları ile katılımcıların sportif becerilerdeki performansı değerlendirebilme ve karşılaştırmaları doğrultusunda sosyal uygulamalar olarak görülmektedir [19]. Kişiler, onur, kişisel mükemmellik ve başarı için çabaladıkça, bunların en iyi geliştiği ve test edildiği yerler olan yarışmalar her zaman var olacaktır. Spor yarışmaları, insanların kendileri, kabiliyetleri ve değerleri hakkında bilgilerini test edecek ortamı sunmaktadır. Spor, mükemmelliğe ulaşmak için karşılıklı çaba olarak değerlendirildiğinde, branş ne olursa olsun bizi ilerlemeye, diğerleri için saygıya, mükemmeliyete ve arkadaşlığa doğru götürecektir [1] .

PROFESYONELLİK VE SPOR AHLAKI

Buhar gücünün kullanılması, 19. yüzyılın başlarında, gerek ürün fazlasına, gerekse daha çok sayıda insanın daha çok boş zamana kavuşmasına yol açmıştır. Bu gelişmelerden sporun da etkilendiği görülmektedir. İlk önemli gelişme, boş zamanlarının artmasıyla birlikte spor yapma tekeli de elinde bulunduran soylu sınıfın tribünlere çekilmesi ve onların yerini sporu meslek edinmiş kişilerin almış olmasıdır. Soylular, artık işçi sınıfını dövüştürerek onların başarıları ile övünmeye başlamışlardır. Sporun hızla gelişmesiyle birlikte artık profesyonellik de kökleşerek yerini almıştır. Yirminci yüzyıla yaklaşırken, centilmen amatörlerin yerini profesyoneller almıştır [20]. Spor, bugünkü dünyada asıl anlamının dışında bir yere sahiptir. Spor, katılımcıların ve seyircilerin gözünde sahip olduğu büyük öneme rağmen, eski oyunsal faktörün adeta tamamen ortadan kalktığı kısır bir işlev olarak kalmaktadır. Spor aslında, oyunsal içeriğinin en iyi bölümlerini kaybetmiştir. Oyun daha ciddi hale gelmiş, oyunsal ruh hali giderek kaybolmuştur [2].

Sportmen davranışlar, amatör ve profesyonel tüm sporcular için ağır sorumluluklar getirmektedir. Zafer kazanmak ve üstün performans göstermek profesyonel sporculukta maddi başarı için çok büyük önem arz etmektedir. Sık sık yenilmek işsizliğe yol açacaktır. Dolayısıyla, profesyonel sporcular için rakibine kuşkulu gözle bakmak ve onları kendi yaşantısını elinden almaya çalışan kişiler olarak görmek kolaydır. Bu koşullar altında sporcunun özen ve dürüstlük göstererek rakibiyle samimi bir şekilde karşılaşması, heyecan ve duygu gerektiren durumlarda rekabet etmesi kendini gerçekleştirmenin hatırı sayılır bir ispatı olarak görülebilir [21].

Profesyonellik başarı isteği ile birleşince fair playi yok etmektedir. Profesyonel sporcuların yüksek oranda informal fair playe uymadığı görülmektedir. Bu durumun en sık gözlemlendiği branş futboldur. Spor ahlakına uygun olsun ya da olmasın amaç sadece kazanmaktır. Bu doğrultuda futbolcuların büyük çoğunluğunun, rakibe saygı yönelimlerinin düşük olduğu ve haksız avantajlardan yararlanarak kazanmayı normal bir davranış gibi kabul ettiği bilinmektedir [22,23]. Aynı zamanda profesyonel futbolcular hakeme yakalanmayacaklarına inandıklarında, formal fair play kurallarına uymamakta, oyunlarını hakem otoritesine göre oynamaktadır. Bu durumda karşımıza mekanik bir ahlak çıkmaktadır [18]. Ortaya çıkan bu mekanik ahlak anlayışının en önemli kanıtlarından birini ise “fair play haftası” ilan edilen haftada sportmenlik dışı davranışların sayısının diğer haftalara oranla daha da artması oluşturmaktadır. FIFA’nın tüm dünyada “fair play haftası” ilan ettiği 2007 yılında Süper Lig takım kaptanları maçlara fair play yemini ile başlamışlardır. Ancak bu haftanın Süper Ligin en çok kart görülen haftası olması Türkiye’de spor ahlakı anlamında önemli mesajlar vermektedir. Öyle ki “fair play için yemin gerekmez” diyen Can ‘ın (2012), “fair play öncelikle bir anlayış, bir inanç biçimidir. Yaşama bağlanma ahlakıdır. Bunun için yemin gerekmez. Fair play’e inanmayanların yemini hiç gerekmez. Sporcunun spordaki ahlaktan bütün yaşamında vazgeçmemesi esastır” düşüncesi de bu çerçevede yerini bulmaktadır [24]. Bütün oyun kuralları oyunun nasıl oynanması gerektiğini belirlerken “ideal oyun” tarifi yapmaktadır. “ideal oyun” ise kazanmak-kaybetmek boyutuna ilişkin olmayıp tamamen centilmenlik anlayışı üzerinedir. Buna göre, futbolda “ideal oyun”, yalnızca top saha dışına çıkınca ve gol sonrasında santra vuruşu yapmak için durmaktadır. Bunun dışındaki her düdük centilmenlik dışı bir hareketin cezalandırılması için çalınmaktadır [25].

SONUÇ

Rekabet içerikli spor, kişilerin psikolojik ve ahlaki gelişimleri için arkadaş olma durumu, arkadaşlığın kabulü ve kendine değer vermenin geliştirilebileceği, artırılabilirliği ve farklı bakış açılarının geliştirilebileceği bir durumu önermektedir. Ayrıca sporun, takım arkadaşlarıyla iş birliği, uyum ve ahlaki çelişiklere çözüm bulmanın öğretilmesi için bir araç olduğuna inanılmaktadır. Ancak, sporun karakteri inşa ettiği yaklaşımı spor çevrelerince oldukça hâkim olmasına rağmen, rekabet içeren sporun karakter gelişimine olumsuz bir etkisi olduğunu bildiren kanıtlar da bulunmaktadır. Rekabet ahlaki problemler yaratabilmekte, prososyal (özgeci) davranışı azaltabilmekte ve antisosyal davranışı artırabilmektedir [26]. Rekabetin kazanma ve kaybetme yönüne vurgu yapıldığında, yarışmacılar olumsuz sosyal davranışlar gösterebilmektedir. Buna ek olarak, araştırma sonuçları da rekabet ortamında aldatma, kurallara aykırı davranış, kasıtlı olarak rakibi sakatlama gibi davranışların ortaya çıktığını göstermektedir [27].

Profesyonel sporda, kazanan taraf devam etmekte, kaybeden taraf ise kimin birinci olacağına karar verecek süreci izlemektedir. Taraftarlar sadece zaferlerle mutlu olmaktadır. Bu bağlamda, sporcular binlerce taraftar önünde kazanma baskısına cevap vermek zorundadır. Spordan ve rekabetten uzaklaşmayan profesyonel

sporcular, sabır ve başarı donanımına ihtiyaç duymaktadırlar. Kazanma baskısı ile adalet, dürüstlük, sorumluluk ve yarar gibi ahlaki prensipler çelişki içinde kalmaktadır. Bireyin fiziksel, sosyal ve psikolojik gelişimi kalıcı, kazanma kavramı ise geçici olduğu için bireyin gelişimi kazanmanın önüne geçmelidir [3]. Zira adalet, fırsat eşitliği, haksız avantajlardan yararlanmama, insancıl olma gibi soyut üst düzey değerler kaybedildiği zaman yerine konması çok güçtür. Bunun yanında skor elde etme gibi somut durumların ise daha kolay kazanıldığını söylemek mümkündür. Sporun, toplumu yansıtan bir ayna olarak, sporcuların özellikle çocuk ve gençler için birer rol model olduğu ve sporun ülkelerin tanıtımında en önemli etkenlerden bir olduğu düşüncesinden hareketle sporda bu üst düzey soyut değerlere sıkı sıkıya bağlı kalabilmek her zaman ve her şartta birincil görev olmalıdır.

Türkiye’de farklı branşlar bazında kısa bir durum değerlendirmesi yapıldığında; küçük bir çocuğun rakip takım forması giyerek maçı izlediği statta karşı takımın amigosu tarafından ağlatılması [28]; bir kulüp başkanının, anonsçunun gür ve heyecanlı biçimde anons yapmadığı için taraftarı coşturamadığını söyledikten sonra mikrofonu eline alarak “Takımımızı daha güçlü desteklemeniz lazım. Rakip takım atak yaparken de ısıklıyalım. Takımın size ihtiyacı var.” şeklindeki anonsu [29]; cezalı olduğu için locada maç izlerken takımının gol yemesi üzerine sandalyeyi tekmeleyen ve sigarasını yakan antrenör görüntüsü [30]; basketbol karşılaşması sonrası sahaya atlayan bir şahsın hakemleri takip ederek koridorda maçın başhakemine yumruk atıp kaçması [31] gibi olaylar sadece bir haftalık gazete taraması sonucu ortaya çıkan olumsuz örnekleri yansıtmaktadır. Başarı odaklı spor ortamında ne antrenmanlarda, ne antrenör eğitiminde, ne de benzeri eğitim ortamlarında fair play’i özendirici çabalar söz konusudur [8]. Kural ihlalleri artık normal kabul edilmektedir ve profesyonel spora özgü bir durum olmaktan çıkmıştır [32]. Ayrıca, yapılan araştırmalarda fair playe uygun olmayan maç içi davranışları onaylamada amatörlerin profesyonellere yaklaştığı görülmektedir [7,8,18]. Buradan hareketle; nedir sporu izlemeye/yapmaya değer kılan? Günümüz sporunda bunun cevabı başarıdır! Ancak spor çevrelerinin başarıyı nasıl algıladığı bu noktada çok önem kazanmaktadır.

Spor yarışmaları; genel yapısal amaç, spor temelli amaç ve kasti amaç olmak üzere üç amaç üzerinde gruplandırılabilir. Ancak, bu amaçlar bazı durumlarda çelişki gösterebilir. Örneğin bir sporcunun kasti amacı “oyun ruhuna uygun” oynamakken, bir diğer oyuncunun kasti amacı “ne pahasına olursa olsun kazanmak” olabilir [33]. Ne pahasına olursa olsun kazanmak anlayışı genel anlayış olarak kabul gördüğünde ise “başarı” kavramının anlamı değişir. Sporcular, uygunsuz yollarla kazandıklarında bile bu başarı olarak adlandırılmaktadır. Çünkü, “başarı” analitiksel olarak tanımlanır; diğer bir deyişle kazanan sporcu ya da takım en çok puanı olan, ilk olarak bitiş çizgisine gelen, en yükseğe atlayan, en uzağa fırlatan kısaca sporda en iyi dereceyi elde edendir. Analitik başarının sağlamasında geçen süreçte ahlak dışı davranışlar gözlemlense dahi önemsenmemektedir [34]. Günümüz sporunun karakteristik özelliği rakibe fiziksel, zihinsel ve duygusal yönlerden baskı kurmaktır. “Oynamak” ise arka planda kalmakta; böylelikle kazanma şansı yükseltilmeye çalışılmaktadır [3]. Rekor ve zafer elde etme sürecinde insan vücudu sadece fiziksel boyutlarıyla ele alınırsa işte orada spor, insanlık dışı bir alana girer [35].

Oysaki sporda “başarı”nın daha derin anlamları bulunmaktadır. Hem ahlaksal hem analitik başarı bir arada bulunmalıdır [14]. Sadece sonuç değil, sonuca gidilen noktada geçirilen sürece de vurgu yapılmalı ayrıca yarışmanın sonunda kişiler elinden geleni yaptığı için saygı duyulmalı ve takdir edilmelidir. Günümüz sporunda yaşananlar ne yazık ki sporun karakteri inşa ettiği inancını zayıflatmakta ve dahası sporun artık ahlaksal bir amaç gütmeyi düşünmektedir. Csepregi’nin (1992) belirttiği gibi, “Sporun insancıl ilkelerini yeniden ele geçirmek için çabaladığımızda bu değişikliği sağlamak için “Desport” kavramı (eğlence, oyun, oyalanma, duygusal zevk, mutlu zaman) bize güç verecektir [35].

TEŐEKKÜR

Çok değerli hocam Sayın Prof. Dr. İbrahim YILDIRAN’a katkılarından dolayı teőkükürlerimi sunarım.

KAYNAKLAR

1. Boxill J. The ethics of competition. In Boxill J. (Editor). Sport Ethics an Anthology. USA: Blackwell, 107-115, 2003.
2. Huizinga J. Homo Ludens: oyunun toplumsal işlevi üzerine bir deneme. (1. Baskı). (MA Kılıçbay Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.
3. Lumpkin A, Stoll KS, Beller MJ. Sport Ethics: Application for Fair Play. (3rd ed). USA: McGrawHill, 2003.

4. Yıldırım İ. Fair play: kapsamı, Türkiye'deki görünümü ve geliştirme perspektifleri, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2004; 9(4): 3-16.
5. Bredemeier BJ, Shields DL. Moral growth among athletes and nonathletes: a comparative analysis, *The Journal of Genetic Psychology*, 1986; 147(1): 7-18.
6. Pilz GA. Zum Problem Struktureller Bedingungen für Unfairness Eine empirische Analyse. In: *Fairness und Fair Play*, Hrsg: Gerhardt, V, Lammer, M, 2.Aufl, Sankt Augustin: Academia Verlag, Köln, 173-190, 1995.
7. Sezen G, Yıldırım İ. Profesyonel ve amatör futbolcuların fair play anlayışları. İ. Yıldırım, P. Doğan, E. E. Erturan (Eds.). *Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi (10-11 Ekim 2003, Ankara s.13-20) Bildiriler Kitabı*. Ankara, Sim Matbaacılık, 2003.
8. Yıldırım İ, Sezen G. Profesyonel ve Amatör Futbolcuların Fair Playe Uygun Olmayan Maç İçi Davranışlara Yaklaşımları. 10. ICHPER-SD Avrupa Kongresi & 8. Uluslararası & 8. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi (17-21 Kasım 2004, Kemer/Antalya) Bildiriler Kitabı, 2004.
9. Miller RF, Jarman BO. Moral and Ethical Character Development—Views From Past Leaders, *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 1988; 59(6): 72-78.
10. Beller JM, Stoll S. Moral reasoning of high school student athletes and general students: an empirical study versus personal testimony, *Pediatric Exercise Science*, 1995; 7: 352-352.
11. Vallerand RJ, Deshaies P, Cuerrier JP. On the effects of the social context on behavioral intentions of sportsmanship, *International Journal of Sport Psychology*, 1997; 28: 126-140.
12. Priest RF, Krause JV, Beach J. Four-year changes in college athletes' ethical value choices in sports situations, *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 1999; 70(2): 170-178.
13. Rudd A, & Stoll S. What type of character do athletes possess? An empirical examination of college athletes versus college non athletes with the RSBH Value Judgment Inventory, *The Sport Journal*, 2004; 7: 1-10.
14. Sezen G, Yıldırım İ. Beden eğitimi öğretmenlerinin futbolda fair playe ilişkin olumlu ve olumsuz davranışlara yaklaşımlarının incelenmesi, *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 2007; 1(1).
15. Shields DL, LaVoi NM, Bredemeier BL, & Power FC. Predictors of poor sportspersonship in youth sports: personal attitudes and social influences, *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 2007; 29(6): 747.
16. Miller BW, Roberts GC, & Ommundsen Y. Effect of motivational climate on sportspersonship among competitive youth male and female football players, *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 2004; 14(3): 193-202.
17. Yıldırım İ, Sezen G. Beden eğitimi öğretmeni adaylarının sportmenlik ve profesyonellik arasında ikilem barındıran somut örnek olaylara yaklaşımlarının değerlendirilmesi, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2006; 11(3): 3-14.
18. Sezen G. Profesyonel ve amatör futbolcuların fair play anlayışları üzerine bir araştırma, *Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2003.
19. Loland S. Justice in sport an ideal and its interpretation, *Sport, Ethics and Philosophy*, 2007; 1(1): 78-95.
20. Fişek K. Devlet politikası ve toplumsal ilişkileri açısından Dünya'da Türkiye'de spor yönetimi. (2. Baskı). Bağırhan Yayınevi: Ankara, 1998.
21. Keating WJ. Sportsmanship as a moral category, *Ethics*, 1964; 75(1): 25-35.
22. Sezen-Balçıklı G, Yıldırım İ. Profesyonel futbolcuların sportmenlik yönelimleri ve empatik eğilim düzeyleri, *Spor Bilimleri Dergisi*, 2011; 9(2): 49-56.
23. Sezen-Balçıklı G, Yıldırım İ. Sportspersonship orientation and empathy: a study of professional football players, *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*, 2012; 12 (1): 18-24.
24. Can C. Fair play yemin istemez. 1. Baskı, Hakan Can, Ahmet Talimciler (Eds.), MOSS yayınları, İstanbul, 2012.
25. Can H, Can C. (31 Mayıs 2003). "Kuralların anlamı". *Fanatik Gazetesi*.
26. Lemyre PN, Roberts GC, Ommundsen Y. Achievement goal orientations, perceived ability, and sportspersonship in youth soccer, *Journal of Applied Sport Psychology*, 2002; 14(2): 120-136.
27. Kavussanu M, Seal AR, & Phillips DR. Observed prosocial and antisocial behaviors in male soccer teams: age differences across adolescence and the role of motivational variables, *Journal of Applied Sport Psychology*, 2006; 18: 326-344.
28. "Çocuğu ağlatmak istemedim." (20 Ekim 2015). *Milliyet Gazetesi*.
29. "Aziz Yıldırım: Evladım bana bak!" (18 Ekim 2015). *Hürriyet Gazetesi*.
30. "Yusuf Şimşek masayı tekmeleyip, sigara yaktı" (26 Ekim 2015). *Hürriyet Gazetesi*.
31. "Trabzon'da olay! Hakeme yumruk" (24 Ekim 2015). *Hürriyet Gazetesi*.
32. Heinilä K. Ethics of sports. University of Jyväskylä Research Reports, Nr.4, Jyväskylä: 1974.
33. Loland S. Fair play in sport: a moral norm system. London: Routledge: 2002.
34. Reid LH. Sport, education and the meaning of victory. 2005; [cited 01.09.2005]; Available from: <http://www.bu.edu/wcp/paper/spor/SporReid.html>.
35. Csepregi G. Sporda hümanist perspektifler, (N Avşar Çev). *Eğitim Bilimleri Dergisi*, Buca Eğitim Fakültesi Yayın Organı, 1992; 1(1): 14-16.